

РЕЦЕНЗИЯ

Изготвил рецензията: проф. Мария Иванова Нейчева, доктор по икономика, професионално направление 3.8. Икономика, преподавател в Центъра по икономически и управленски науки при Бургаския свободен университет – гр. Бургас

Основание за рецензията: Заповед № УМО–29/06.10.2022г. на Ректора на Бургаския свободен университет относно определяне на състав на научно жури за защита на дисертационен труд на докторант в редовна форма на обучение Делян Лазаров Лазаров за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в професионално направление 3.8. Икономика, както и решение на научното жури от 17.10.2022г. за избор на председател, определяне на рецензенти и възлагане изготвяне на становища.

Автор на дисертационния труд: Делян Лазаров Лазаров

Тема на дисертационния труд: Формиране и стимулиране на иновационната дейност на предприятията

Научни ръководители: проф. д-р Милен Балтов и проф. д-р Юлия Йоргова - Форд

1. Обща характеристика на кандидата и дисертационния труд

Докторант Делян Лазаров е зачислен със заповед на Ректора на БСУ УМО-17/2.10.2017г. като докторант в редовна форма и срок на обучение от три години в Центъра по икономически и управленски науки (ЦИУН) в докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“. За срока на обучение той е изпълнил всички предвидени в индивидуалния си план дейности, включително успешно положени кандидатски минимуми. В края на всяка академична година е получавал положителна атестация. Отчислен е с право на защита с решение на УНС на ЦИУН от 29.09.2021г. Проведено е предварително обсъждане на дисертацията на 29.06.2022г. (Протокол № 3/29.06.2022г. на УНС на ЦИУН).

Разработеният от докторант Делян Лазаров дисертационен труд е представен във вид и структура, съответстващи на чл. 16 (3) от Правилника за развитието на академичния състав в БСУ. Общият обем

е 267 страници, разпределени в: съдържание, увод, основно изложение в три глави, заключение и използвана литература. Темата и съдържанието на работата съответстват на професионалното направление и наименование на програмата, следвана от докторанта.

Посочени са 348 източника - предимно чужди научни публикации, но и отчети на международни организации в обсега на изследването. Литературата се отличава с актуалност, но не са подминати и фундаменталните разработки по проблематиката. Прегледът на библиографията показва добро познаване на теоретичните постановки, текущото състояние на изследванията и насоките в развитието на дискутираната проблематика.

Считам, че представеният научен труд съответства на изискванията на чл. 27 (2) от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България..

Таблица 1. Справка за изпълнение на минималните национални изисквания за присъждане на ОНС „доктор“ за област 3. Социални, стопански и правни науки.

<i>Група от показатели</i>	<i>Минимални изисквани точки*</i>	<i>Актуално изпълнение</i>
А. Показател 1	50	50
Б. Показател 2		
В. Показател 3		
Г. Сума от показателите от 4 до 10	30	30
Д. Сума от показателите от 11 до 13		
Е. Сума от показателите от 14 до 21		
Общо	80	80

*Според Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България за област 3. Социални, стопански и правни науки

В допълнение към дисертационният труд докторант Лазаров е разработил автореферат с обем от 58 страници, който отразява и резюмира коректно съдържанието на дисертационния труд, представя постигнатите приноси. Налице са и три самостоятелни публикации на докторанта по темата на дисертацията – доклади от конференции в редактирани колективни токове с научно рецензиране. Отчетен е

необходимият брой точки според Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (табл. 1).

Прегледът на материалите ми дава основание да заключа, че са изпълнени минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ в научната област 3. Социални, стопански и правни науки, която включва и професионално направление 3.8, „Икономика“ на докторската програма, следвана от кандидата.

2. Оценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

В пълно съответствие с изискванията за такъв тип работа във въведението прецизно са формулирани актуалността на темата и мотивацията за нейния избор, цел, задачи, обект и предмет, основна теза и методи на изследване. Докторантът си поставя десет задачи и формулира хипотезата. Първа глава се отнася до теоретичните аспекти на иновациите и иновационната дейност. Представени са дефиниции, понятиен апарат, таксономия. Поставен е акцент върху иновационната дейност на малките и средни предприятия и аспекти на управлението ѝ. Разглеждат се детерминанти и влияние върху растежа. Текстовият материал е нагледно допълнен с фигури, графики, таблици. Силна положителна страна тук е богатият обем теоретични и емпирични разработки и сравнителният им анализ (напр. табл. 3, табл. 4).

Важно значение в практико-приложен аспект има и въпросът за стимулиране на иновационния потенциал, който докторантът подробно разглежда (с. 95-167). Наред с теоретичния фундамент по темата са представени и изследователски критични нормативни анализи и препоръки на автора относно иновационната стратегия, практики и подходи в страната (т. 5.5.5-6). Според мен те биха могли да бъдат отразени в следващите глави, като така би се подобрил и балансът между материала с теоретична и този с емпирична насоченост.

Втора глава въвежда методологията на емпиричното изследване, което е база за изследователската работа от докторанта – изследване на иновационната активност на предприятия в югоизточния и югозападния регион на страната. Представени са методически похвати и подходи, източници на данни. Тук трябва да се отбележи разработената методика за оценка на иновационния потенциал, което е авторов принос. Въпросите са категоризирани в 4 специфични направления - иновационни способности, иновационна култура, иновационна структура и иновационна стратегия на предприятието – в

съответствие с основните аспекти на иновационната дейност и условията за повишаване на иновационния капацитет (с. 185-191). Развита е и методика за определяне на комплексна интегрална оценка (КИО) на въпросите.

Бих препоръчала в тази глава добре да се обоснове изборът на извадка от проучвани предприятия и защо тя подхожда на целите на това специфично изследване. Също така, наред с факторите, отнасящи се до самата организация, би могло да се обърне по-голямо внимание на влиянието на външната среда – напр. иновации на конкурентите – за иновационния капацитет и развитие на предприятието.

В съответствие с изискванията трета глава е с научно-практическа насоченост. Първо е анализирано иновационното представяне на България в сравнителния доклад за иновациите в ЕС за 2019 година. По-голяма част се заема от резултатите от споменатото по-горе изследване на български предприятия с фокус върху иновационната им дейност и в контекста на разработената методика. Резултатите от анкетата са обобщени, нагледно илюстрирани и анализирани чрез методи за дескриптивен анализ. Направена е реална оценка на иновационния потенциал на малки и средни предприятия, участващи в проучването, която е сравнена с оптимистичния най-добър сценарий. Заключителната част обобщава резултатите и прави оценка на изпълнението на поставените цели и задачи.

Дисертационният труд на докторант Лазаров показва наличие на умения като: ориентиране към значими актуални проблеми в научната специалност; способност за провеждане на самостоятелно научно изследване; способности за обобщаване, систематизация и анализ на литературни източници, данни, резултати; целенасоченост и съдържателност на работата. Демонстрира се теоретико-практическа подготовка в областта на икономиката и управлението на инвестициите и иновациите, с което се отговаря на научната област на докторската програма. Не на последно място ще подчертая богатия, престижен и успешен професионален опит на Делян Лазаров, експертиза и познания на проблемите и дефицитите в реалната бизнес среда. Това е важна предпоставка за постигане на научно-приложни приноси и съчетаване на научни достижения и практика.

3. Постигнати научни и научно-приложни приноси на дисертацията

Признавам посочените от докторанта научни и научно-приложни приноси. Считаю, че принос 10, който бих преформулира като „Разработване на методика за оценка на иновационния потенциал на предприятието“ е съществен и бих го причислила към първата група - научни приноси, тъй като разработената от докторанта методика би могла послужа като теоретична рамка за бъдещи изследвания.

Мога да обобщя, че представената докторантска теза изпълнява критериите за научен труд, представя знания по научната област на докторската програма и конкретната избрана тематика, демонстрира умения за провеждане на научно изследване, както и потенциал за научна работа. Той е оригинална разработка на докторанта и не е открито плагиатство. *С това са удовлетворени изискванията на чл. 27(1) от Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България.*

4. Критични бележки, препоръки и въпроси

Представеният ми материал е съдържателен, съвременен, стъпващ на научния фундамент по темата на изследване и съответстващ на нормативните изисквания за такъв тип научна работа. Забелязва се и развитие на дисертацията след вътрешното обсъждане на УНС на ЦИУН, при което докторантът е положил усилия да отчете направените препоръки, особено що се отнася до методологията на изследване. Поради това *нямат съществени критични забележки*. Все пак считам, че дисертацията и бъдещите изследвания и публикации на кандидата биха спечелили при отчитане на следните препоръки:

1. Относно хипотезата на изследване:

Наред с общата хипотеза, двете повдигнати работни хипотези е препоръчително да са формулирани по-прецизно. Напр. работна хипотеза 1 (с. 3) указва зависимост между иновациите и растежа на фирмите. Би трябвало тук да се конкретизира индикатор/и за този „растеж“ – чрез фирмен продукт, печалба, заетост и др. Какви конкретни структури, стимулиращи иновационния потенциал на предприятията се имат предвид в работна хипотеза 2. По-точното изразяване на изследователските хипотези дава възможност да се оцени доколко адекватен е използваният инструментариум за проверката им и в каква степен са потвърдени от докторанта.

2. Подобряване на баланса между разделите на дисертацията, теоретична и емпирична част

В първа глава наред със систематизация на литературата по проблема са представени и собствени критични анализи и препоръки на докторанта (вж. т.2 по-горе), които е препоръчително да се представят в трета глава.

3. Публикационна активност, разпространение на резултатите и бъдещо използване на достиженията

Препоръчвам да се доразвие и апробира методиката за оценка на инвестиционния потенциал, предвид че, доколкото съм запозната, не е разработвана подобна, както и да се популяризира. В тази връзка е необходимо докторантът да активизира публикациите си в периодични издания в страната и чужбина, което ще даде възможност за по-широко и задълбочено представяне и разпространение на постигнатите резултати и научни приноси.

Бих отправила следния *въпрос*:

Резултатите от емпиричното изследване показват, че най-съществено е отклонението от максималния възможен резултат в аспект „иновационни способности“, които докторантът обвързва със знания, умения, консултиране и др. Какви са причините за това и как би могъл да се реши този проблем?

5. Заключение

Подробният преглед на дисертационния труд на тема „Формиране и стимулиране на иновационната дейност на предприятията“ и цялостната работа на докторант Делян Лазаров ми дава основание да потвърдя, че:

1. Предложената работа изпълнява нормативните изисквания и общоприетите стандарти за научен труд в количествен и качествен аспект, представяйки едно актуално и обективно самостоятелно изследване.
2. Постигнати са неоспорими научни и научно-приложни приноси и не са открити данни за плагиатство.
3. В процеса на следване в докторската програма на БСУ докторантът е изпълнил изискванията на ПРАСБСУ.

Горепосоченото ми дава основание да изразя своето становище да **бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“ на Делян Лазаров Лазаров** по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в ПНЗ.8.Икономика. Призовавам уважаемите членове на научното жури също да гласуват положително.

12.12.2022г.

/проф. д-р М. Нейчева/